

У ХХ столітті ці мрії втілилися в методологічну концепцію «єдиної науки», яка виникла б на базі фізики (фізикалізму). Відома програма зведення всього наукового пізнання до фізичного, що отримала назву редукаціонізму, не могла бути втілена в життя, оскільки кожна область реальності має свою специфіку і не може бути зведена ні до якої іншої» [2, с. 21-22].

То неже аналітизм, що лежить в самому фундаменті наукового підходу до дійсності, штовхає людину практично оволодіти предметним світом, оскільки найпоширеніша діяльність у своїй суті також переважно аналітична? Чи, можливо, все ж таки еволюційні процеси вимагають від «Homo Sapiens» – людини розумної, таких жорстоких маніпуляцій над природою. Спробуємо з'ясувати це.

Людство не змінювало себе, воно змінювало все навколо себе. З давніх часів люди усвідомлювали свою залежність від природних сил, розуміли свою беззахисність перед її стихіями і тому ставились до них з повагою. Але природа наділила людину допитливим розумом, дала можливість аналізувати, порівнювати та робити висновки. І чим більше людина отримувала знань про природу, її закони та механізми, тим могутнішою вона себе уявляла. Базуючись на отриманих знаннях та досвіді, людина-володар, людина, яка є завершенням еволюції світобудови (принцип антропоцентризму), будувала техногенне суспільство, техноцивілізацію не усвідомлюючи до кінця усіх наслідків від власних експериментів. Людина сучасності (людина – центр Всесвіту) –нераціональний та егоцентричний користувач здатна організовувати весь навколишній світ у предметну сферу власного саморозвитку, власного самовдосконалення, здатна освоювати всю природу [4].

Стрімкий розвиток сучасної науки ставить перед людством все нові й нові запитання, відповіді на які шокують. Здавалося б розвиток нано-, біо- та геотехнологій є явним показником людського розвитку. Та чи можемо ми в «гонитві за прогресом», передбачити наслідки людської еволюції?

Природознавча наука набула антропоцентричного характеру, одним із способів подолання якого може стати формування нового типу світогляду сучасної особистості засобами сучасної освіти.

Хромова О.І. в своїй статті «Ноосферна освіта як парадигма формування людини ХХІ століття» пише: «Місцем народження цілком нових способів буття, нових стратегій існування в світі, орієнтацій в суспільстві і самому собі завжди була освіта. Разом з тим, сучасна вища освіта є невід'ємною складовою сучасного суспільства і тому завжди і не в останню чергу відчуває на собі вплив всіх як позитивних, так і, насамперед, негативних явищ, що відбуваються в ньому. Тому сьогодні у всьому світі ведеться інтенсивний пошук нової моделі освіти третього тисячоліття, яка б була здатна задовольнити потреби теперішніх та майбутніх поколінь людства, що поставило за мету своє виживання та збереження довкілля» [5].

Висновки. Аналізуючи вище зазначене, не можна не погодитися з думкою В.П. Андрущенка, який зазначає: «Сучасна наукова картина світу свідчить про кризу *раціоналістичного світогляду*, який орієнтував людину на постійне перетворення світу в своїх інтересах за законами розуму. Сьогодні значення набуває інший світоглядний підхід: людина повинна впорядковувати своє індивідуальне буття за законами універсального світопорядку. Інша *особливість світоглядної переорієнтації* пов'язана з виникненням в кінці ХХ ст. передумов для формування нового за своїм рівнем і масштабами синтезу **природничих і гуманітарних наук**. Суть цього феномена полягає в тому, що наукове знання набуває статусу духовного пошуку, з частково вузькопрофесійної діяльності перетворюється на смисложиттєву орієнтацію» [3, с. 35-36].

В одному із інтерв'ю В.П. Андрущенка сказав «Вдале поєднання освіти, наукового потенціалу и виробництва є одним з стратегічних завдань сучасної системи навчання й виховання України. Високі технології повинні будуватися на загальнолюдських, морально-етичних цінностях і принципах, а в школу й університети прийдуть не просто сучасні засоби навчання, але й їх розумне осмислення та використання на благо людству».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю / В.П. Андрущенко – [2-ге вид. допов.]. – К. : Знання України, 2008. – 819 с.
2. Горелов А.А. Концепции современного естествознания : [Учебное пособие] / А.А. Горелов. – М. : «Центр», 1997. – 208 с.
3. Філософія освіти: навчальний посібник / [за загальною редакцією В.Андрущенка, І.Предборської]. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – 330 с.
4. Людина і природа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://i-kar-100.narod.ru/uroku/pochatkovi/luduna_i_pruroda.html.
5. Хромов О.І. Ноосферна освіта як парадигма формування людини ХХІ століття [Електронний ресурс] / О.І. Хромов // Ноосфера і цивілізація. – 2010. – № 8-9(11). – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Niz/2010_11/chromova.htm.

Оніщенко О.М.

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ВНУТРІШНІЙ РЕСУРС У ОВОЛОДІННІ СКЛАДНИМИ СИТУАЦІЯМИ

В данній статтє проаналізовані теоретическіє положенія понятія жизнестойкости как психологического потенциала преодоления трудных, а порой и драматичных, жизненных обстоятельств.

Сучасне життя відзначається значними протиріччями майже в усіх сферах життя, засвідчує зростання потреб розвитку внутрішнього потенціалу особистості для максимальної ефективності її життєвого шляху, можливості самореалізації при максимальному збереженні фізичного та психологічного здоров'я. *Актуальність* даного питання зумовлена, перш за все, тим, що атмосфера умов життєдіяльності несе в собі безліч загроз: екологічних, соціально-економічних, політичних, інформаційних, природних, що стимулюють розвиток стресу, але способи вирішення складних життєвих проблем, якими володіє людина, не завжди є дієвими та ефективними.

Метою даної роботи є теоретичний аналіз поняття життєстійкості та його ролі в опануванні важкими життєвими ситуаціями.

Сучасна психологічна наука проявляє інтерес до вивчення поведінки людини у складних життєвих ситуаціях. Зокрема, предметом досліджень є способи та вибори копінг-стратегій, стресостійкість, адаптивність тощо. Проте, такому феномену, як життєстійкість особистості, приділяється значно менше уваги, хоча саме вона стає особливо важливою в періоди природних, соціальних, інформаційних змін, економічних, політичних та інших криз, що стали постійними супутниками нашого життя.

Поняття «життєстійкість» було введено С. Кобейса та С. Мадді і розроблялось на перетині екзистенційної психології, психології стресу та психології долаючої (копінг) поведінки. У вітчизняній психології дану проблему розробляє О. Леонтьєв. Вчений вважає, що дана властивість особистості характеризує міру здатності витримувати стресову ситуацію, зберігаючи внутрішню збалансованість і не знижуючи успішності діяльності. Такий підхід до визначення життєстійкості вказує на її зв'язок зі способами поведінки людини у визначених стресогенних умовах.

Кожна людина зустрічається з ситуаціями, що суб'єктивно переживаються як складні, такі, що порушують звичний перебіг життя. У вітчизняній психології проблема складних та екстремальних ситуацій розробляється багатьма авторами (Н. Гришина, К. Муздибаєв, Т. Крюкова, І. Шкуратова). Вивчення поведінки, спрямованої на подолання складних ситуацій, у психології проводиться в рамках досліджень присвячених аналізу копінг-механізмів або копінг-поведінки (Ф.Василюк, Р.Грановська, Т. Крюкова, С.Нартова-Бочавер, І.Нікольська). Але в даних працях не представлена проблема ролі життєстійкості у вирішенні особистістю складних життєвих ситуацій.

Складні життєві ситуації можна визначити як такі, що потребують від людини дії, що перевершують її адаптивні можливості та ресурси. Особистість і подія дуже тісно пов'язані між собою, тому індивідуальна життєва історія безпосередньо впливає на сприймання драматичних колізій. Повсякденні неприємності (термін Р. Лазарус) теж можуть впливати на виникнення аномальної кризи, якщо їх виникає надто багато, а людина вже перебуває в депресивному стані [4].

Головний симптом наближення *нормальної кризи* – це психічне насичення провідною діяльністю. Наприклад, у дошкільному віці такою діяльністю є гра, у молодшому шкільному віці – навчання, в підлітковому – інтимно-особистісне спілкування. Саме провідна діяльність забезпечує можливості подальшого розвитку, і якщо вікову детермінанту вичерпано, якщо в межах наявної провідної діяльності вже не створюються сприятливі умови для зростання, криза стає неминуючою.

Щодо *анормальної (регресивної) кризи*, то вона не пов'язана із завершенням певного етапу психічного розвитку. Вона виникає за складних життєвих обставин, коли людині доводиться пережити події, які раптово змінюють її долю. Негаразди у професійній діяльності, особистому спілкуванні, родинних взаєминах, особливо якщо вони збігаються з періодом загального незадоволення власним життям, людина може сприймати як катастрофу, що спричинює стійкі емоційні розлади. Навіть незначна неприємність стає поштовхом для розгортання кризового стану. Тому так важливо знати рівень так званого «біографічного стресу» в особистості, кількість негативних подій, які виникали протягом останнього місяця, року тощо.

Уміння виживати, витримувати, вистояти після будь-яких випробувань є однією з ознак наявності в людини певного потенціалу. Д. Леонтьєв вважає шлях до розв'язання проблеми особистісного потенціалу в синтезі екзистенційної психології та культурно-історичної психології Л. Виготського з його ідеєю оволодіння власною поведінкою через опосередкування [2].

Особистісний потенціал, за Д. Леонтьєвим, є інтегральною характеристикою особистісної зрілості, а головним феноменом цієї самої зрілості і важливим проявом потенціалу є самодетермінація особистості, тобто здійснення діяльності за відносної свободи від заданих умов цієї діяльності – як зовнішніх, так і внутрішніх [2].

Поняття життєстійкості не тотожно поняттю копінг-стратегії або стратегії подолання життєвих труднощів. З погляду Р. Лазаруса і С. Фолкман, це стратегії, направлені на оволодіння життєвими труднощами: стратегії подолання, дистанціювання, самоконтролю, пошуку соціальної підтримки, прийняття відповідальності, уникнення, планового рішення проблеми та переоцінки. Копінг-стратегії – це прийоми, алгоритми дій, звичні і традиційні для особистості. Копінг-стратегії можуть приймати як продуктивну, так і не продуктивну форми, навіть вести до регресу, а життєстійкість – риса особистості, що дозволяє справлятися з дистресом ефективно і завжди у напрямі особистісного зростання.

За С. Мадді, життєстійкість є системою настанов чи переконань, які певною мірою піддаються формуванню та розвитку [3].

На думку Т. Титаренко, навіть якщо життєстійкість і формувалася як система настанов, вона, однак, поступово перетворюється на усталену характеристику цілісної особистості і може визначатися як її сутнісний модус. Життєстійкість стає результатом активізації потенціалу подолання і справді розвивається в певних заданих межах. У тих випадках, коли індивідуальний ресурс вичерпано, життєстійкості і самозбереження починає бракувати. Тоді кризова ситуація вимагає повернення до режиму психологічного захисту, що може призвести до невротизації, психосоматизації тощо [4].

Першою характеристикою життєстійкості згідно С. Мадді є «включеність» – характеристика ставлення до себе та до оточуючого світу, характеру взаємодії між ними, котра дає сили і мотивує особистість до реалізації, лідерства, здорового способу думок та поведінки. Вона дає можливість відчувати себе значимим і досить цінним, щоб повністю включитися у вирішення життєвих задач, не дивлячись на наявність стресогенних факторів та змін. Це активність в усьому, що відбувається з людиною.

Другою складовою є «контроль», що мотивує до пошуків шляхів боротьби та впливу на результати стресогенних змін, на протипагу впадання в стан безпорадності та пасивності. Це поняття багато в чому схоже на поняття «локус контролю» Роттера.

На протипагу почуттю страху цих змін складова «виклик» допомагає людині залишатися відкритою до оточуючого середовища та суспільства. Вона полягає у сприйнятті особистістю подій життя як виклику та випробування особисто для себе. Це досягнення мудрості, здатність вчитися на власному досвіді, позитивному чи негативному, і задоволеність цією мудрістю. Крім даних складових життєстійкість включає в себе такі базові цінності, як кооперація, довіра та креативність [1].

Отже, можна сказати, що життєстійкість, це особливий патерн установок і навиків, що дозволяють перетворити зміни в можливості. Це свого роду операціоналізація введеного П. Тілліхом поняття «мужність бути».

Життєстійкість є ознакою наявності потенціалу особистості. Потенціал подолання драматичних обставин життя визначається змістом, силою, конфігурацією загального особистісного потенціалу. На формування життєстійкості людина сама може активно впливати завдяки силі власних бажань, вольових імпульсів, потребі захистити себе та близьких, вистояти, не зламатися, подолати.

Коли людина починає вірити у власні потенції подолання, усвідомлюючи їх, спиратися на них, вона стає здатною навіть дещо прискорити, активізувати їх втілення в життя і стати по-справжньому життєстійкою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Александрова Л.А. *К концепции жизнестойкости в психологи* // *Сибирская психология сегодня: Сб. научн. трудов. Вып. 2 / Под ред. М.М.Горбатовой, А.В.Серого, М.С.Яницкого. Кемерово: Кузбассвуиздат, 2004. – С. 82-90.*
2. Леонтьев Д.А. *Личностное в личности: личностный потенциал как основа самодетерминации* // *Учен. зап. каф. общ. психологи МГУ им. М.В. Ломоносова. / Д.А. Леонтьев. – М., 2002. – Вып. 1. – С.56-65.*
3. Мадди С. *Теории личности: Сравнительный анализ. /С.Мадди. – Спб.: Питер, 2003.*
4. Титаренко Т.М. *Потенціал подолання складних життєвих обставин* // *Наукові студії із соціальної та політичної психології: Збірник статей. – Вип. 13 (16). / Т.М. Титаренко. – К., 2006.*

УДК 1(091)(450):133.522.1

Останчук Г.О.

«СВІТ ТЕКСТУ» ТА ЙОГО ІНТЕРПРЕТАЦІЯ В У. ЕКО.

Тезиси посвящені семиотической концепции анализа текста Умберто Эко, а также осмыслению потенциальных ограничений текста, которые накладываются на интерпретатора в процессе практического освоения.

Сьогодні часто асоціативний або традиційний зв'язок предметів з людьми і подіями (план змісту) приймається за реальний зв'язок, люди вірять у можливість впливати на події, на свою долю і інших людей. Людям просто необхідно жити в міфологізованому світі. Виходить, що знак як міфологема - дуже економний засіб. Не потрібно щоразу аналізувати, чому той чи інший звуковий або візуальний комплекс відсилає нашу свідомість до певного предмета чи ідеї. Якби ми задумувалися над кожним знаком, комунікація просто зупинилася б, якщо кілька хвилин читати одне і те ж слово, то ви зіткнетеся з відомим парадоксальним явищем: вивітрянанням семантики. Слово перестане для Вас мати значення!

Кожній людині знайоме відчуття нечіткого усвідомлення довіри сказаному, або, навпаки, невпевненості щодо переконливості, істинності, доцільності печатного слова або слова співрозмовника. Здавалося б, все так – і терміни підібрані, і стиль, і факти не перекручені, проте ми відчуваємо, що за правильною структурою криється, ще щось, що примушує нас не приймати змістовні характеристики повідомлення за «чисту монету». Те «щось» - не сприймана нами дійсність як знакове явище, як семиотичний простір, що виконує функції знака-посередника, який підтримує, підсилює, пом'якшує або нівелює зміст, виражений словесно. Суспільство еволюціонує, думаючи й говорячи, створюючи свої культурні світи, які лише опосередковано співвідносяться з фізичною реальністю. Ми живемо в світі знаків. Наше буття просякнуте знаками: ми досягаємо світ за допомогою знаків, спілкуємося, використовуємо знаки, вся дійсність і людина в ній – є знаками. Вся сукупність знакових систем являє собою фундаментальну тканину людського буття.

В структурі сучасного гуманітарного знання семиотика, залишаючись дослідженням знакових систем, спромоглася синтезувати в собі широкий спектр загальнофілософських, епістемологічних, естетичних та логічних проблем. Популярність семиотики визнана тим, що вона спричинила реструктуризацію на нових засадах системи філософського знання, і перш за все ставить нас перед проблемою зміни характеру філософського дискурсу. Постало питання співвідношення «письма - як філософування» та «філософування - як - письма». Тобто якими правилами (і чи існують вони взагалі?) ми як інтерпретатори повинні користуватися при визначенні «родової приналежності» тих чи інших текстів? Для відповіді звернемося до робіт У. Еко «Межі інтерпретації» та «Роль читача», де автор зосереджує свою увагу на питаннях «відкритості» активного читача та про ті потенційні обмеження, які кожен текст накладає на дії інтерпретатора. У.Еко намагається збалансувати важелі діалектичного взаємозв'язку між правами інтерпретаторів та правами текстів, які останнім часом явно переважували в бік інтерпретаторів.

У.Еко розробляє пірсівську ідею нескінченного семіозу і головним для нього є намагання продемонструвати, що саме поняття «нескінченного

семіозу» жодною мірою не означає того, що в інтерпретації немає ані об'єкта, ані критеріїв: визначити потенційну нескінченність тексту ще означає визнання успішності кожного акту інтерпретації. Важливим є також розуміння тих текстуальних відмінностей, що заважають ототожненню нескінченного семіозису з деструктивними аргументами. У.Еко вводить в теорію інтерпретації поперівський принцип фальсифікації, згідно з яким, «якщо немає жодних правил, що дозволяють виділити яка з інтерпретацій є «найкращою», то, принаймі, існують правила, що дозволяють виділити з них «найгірші». [3,с.6] Такий підхід зі сторони інтерпретації передбачає використання певної метамови, оскільки компаративні пари конструюються як в площині «текст-інтерпретація, так і по лінії «інтерпретація-інтерпретація». В своїй концепції мислитель показує, що для вдалого функціонування метамови не потрібно її наділяти додатковими якостями, корті робили б її більш потужною за звичайну мову.